

Гордістю Інституту є наукові школи, які сформувалися протягом його існування на засадах наступництва у науці. До них, зокрема, належать наукові школи міжнародного права академіка В. М. Корецького, історії держави і права академіка Б. М. Бабія, державного управління члена-кореспондента НАН України В. В. Цветкова, конституційного права члена-кореспондента Національної академії правових наук України А.П. Таранова і члена-кореспондента НАН України В. Ф. Погорілка, проблем інтересів у праві члена-кореспондента НАН України В. Ф. Сіренка, етнодержавознавства члена-кореспондента Національної академії правових наук України Ю. І. Римаренка, аграрного права члена-кореспондента НАН України В. І. Семчика та ін. Ці школи мають продовження в учнях тих їх лідерів, які вже пішли з життя.

Разом з тим дбаємо про інститутську наукову зміну, підготовку нового покоління кандидатів і докторів наук. Робиться це, головним чином, через аспірантуру і докторантуру. Станом на початок 2014 р. в аспірантурі і докторантурі Інституту навчалися понад 90 осіб на умовах бюджетного фінансування і на контрактній основі. Серед аспірантів – громадяни як України, так і інших зарубіжних країн.

Успішно діє також інститут здобувачів наукових звань. Нині його кількісний склад налічує близько 60 осіб.

При Інституті є три спеціалізовані вчені ради по захисту дисертацій. Ними охоплені майже всі юридичні спеціальності. Щороку в цих рада захищається 60–70 докторів і кандидатів наук.

Підготовці наукових кадрів допомагає Рада молодих вчених Інституту.

Таким чином, 65-річний досвід діяльності Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України свідчить про те, що він завжди займав провідні позиції в українській юридичній науці. Свою громадянську роль Інститут виконує і зараз. Його творчий пошук у сучасних складних і неоднозначних умовах соціального і економічного розвитку спрямований на побудову в Україні дійсно правової держави і розвинутого громадянського суспільства.

В. П. НАГРЕБЕЛЬНИЙ

*Володимир Петрович Нагребельний, заступник
директора Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України, член-кореспондент
НАПрН України, заслужений юрист України*

ВИДАТНИЙ ВЧЕНИЙ-ПРАВОНАВЕЦЬ, АКАДЕМІК, ОРГАНІЗАТОР ВІТЧИЗНЯНОЇ АКАДЕМІЧНОЇ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ (До 100-річчя від дня народження академіка НАН України Б. М. БАБІЯ)

25 липня 2014 р. виповнюється 100 років від дня народження Бориса Мусійовича Бабія – відомого українського вченого – правознавця, визначного організатора вітчизняної академічної юридичної науки, громадського і державного діяча, колишнього академіка-секретаря Відділення історії, філософії та права і члена Президії НАН України, колишнього директора Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України (1974–1988 рр.), академіка Національної академії наук України і академіка Академії правових наук України.

Б. М. Бабій народився (12) 25 липня 1914 р. у с. Гурівці Козятинського району Вінницької області в селянській сім'ї. Свою трудову діяльність розпочав у 1932 р. в редакції Козятинської районної газети «Коллективна праця»: спочатку літпрацівником, а невдовзі – відповідальним секретарем редакції. Його творчі здібності, сумлінне ставлення до виконання своїх обов'язків, наполегливість у праці, устремління до самовдосконалення відкрили шлях для його подальшого навчання. У 1933–1934 рр. він навчався у Всеукраїнському комуністичному інституті журналістики у м. Харкові, після чого працював у м. Могилів-Подільському Вінницької області завідувачем відділом, відповідальним секретарем районної (потім окружної) газети «Прикордонна зірка».

У вересні 1935 р. Б. М. Бабій вступив на перший курс Всеукраїнського комуністичного інституту радянського будівництва і права у м. Харкові, а через рік був переведений на другий курс юридичного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. У студентські роки він був відмінником навчання, брав активну участь у роботі наукових студентських гуртків, виступав з науковими доповідями, опублікував декілька нарисів з юриспруденції у вузівських малотиражних газетах. У червні 1939 р. ще до закінчення навчання в університеті Борис Мусійович був призначений прокурором кримінально-судового відділу Прокуратури Української РСР, де працював до червня 1940 р., а після військової перепідготовки був зарахований до кадрового складу Радянської Армії і призначається помічником прокурора Київського військового округу.

З 22 червня 1941 р. Б. М. Бабій перебуває в лавах діючої армії. Брав безпосередню участь у бойових діях на фронтах Великої Вітчизняної війни, зокрема, воював на Південно-Західному, 2-ому Українському фронтах, був учасником визволення від фашистських загарбників Правобережної України, Молдови,

Румунії, Угорщини, Чехословаччини, Австрії, деякий час працював у Головній військовій прокуратурі Радянської Армії у Москві. Нагороджений трьома бойовими орденами Вітчизняної війни I (двічі) і II ступеней та багатьма медалями. У 1947 р., ще перебуваючи на військовій службі, Б. М. Бабій став укладачем і автором вступної статті юридичного довідника для органів дізнання і дізнавачів; тоді ж вийшла друком його стаття «Про офіцерські суди честі». У цих перших працях проявились явна схильність їх автора до науково-дослідницької роботи, його природна обдарованість і багатий життєвий досвід.

У повоєнні роки після демобілізації Борис Мусійович почав займатися активною науково-педагогічною та організаційно-освітнянською діяльністю. З 01 серпня 1947 р. працював старшим викладачем кафедри теорії держави і права та заступником декана юридичного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. На цій посаді він багато уваги приділяв вдосконаленню навчального процесу, підвищенню якості викладання юридичних дисциплін, вихованню у студентів творчої активності, самостійності, високої правосвідомості і правової культури. Як досвідчений педагог і дослідник, Борис Мусійович глибоко розумів, що важливу роль у розвитку політичної і правової культури відіграє юридична наука – її теоретичні розробки та їх впровадження в практику державно-правового будівництва і діяльності правоохоронних органів.

З утворенням Організації Об'єднаних Націй, серед держав засновників якої була й Україна, виникла нагальна необхідність у дослідженнях міжнародно-правових проблем і розробки зовнішніх політико-правових ініціатив для розгляду ООН. У зв'язку з цим у 1949 р. у складі Академії наук УРСР була утворена юридична науково-дослідницька установа – Сектор держави і права на чолі з видатним українським вченим-юристом, академіком АН УРСР В. М. Корецьким. Ученим секретарем Сектора, а трохи пізніше заступником завідувача цієї установи, був призначений Б. М. Бабій, який брав безпосередню участь у визначенні основних напрямів наукових досліджень і формуванні кадрів наукових співробітників, а також організації дослідницької діяльності Сектора держави і права¹.

У цей період яскраво проявились неабиякі здібності Б. М. Бабія як у науковій, так і науково-організаційній діяльності. Все більш окресленим і чіткішим стає коло його наукових інтересів, серед яких головне місце посідають проблеми історії держави і права Української РСР та методології історично-правових досліджень. У 1950 р. він захищає кандидатську дисертацію, присвячену державно-правовим аспектам возз'єднання Західної України з Українською РСР. Невдовзі вийшли друком його перші монографічні праці, а також численні наукові статті з правових проблем української радянської державності, утворення СРСР і ролі України у цьому процесі, діяльності місцевих органів влади та органів самоврядування, історії правових досліджень в УРСР та ін.

У 1961 р. була опублікована монографія Б. М. Бабія «Українська Радянська держава в період відбудови народного господарства (1921–1925 рр.)», в якій дослідник, що чудово володів і постійно спілкувався українською мовою, докладно висвітлює вельми актуальні й на сьогодні проблеми українізації державного апарату поряд із забезпеченням прав представників інших національностей щодо участі у роботі органів державної влади та багатьох інших аспектах життя нашої країни.

У 1963 р. Б. М. Бабій захистив докторську дисертацію, у якій в історичному аспекті дослідив розвиток державно-правових процесів в Україні у період відродження народного господарства (1921–1925 рр.). При підготовці кандидатської і докторської дисертацій він зібрав, детально вивчив, ретельно проаналізував і систематизував величезний масив архівних документальних і фактичних матеріалів, які досі використовуються дослідниками історії держави і права України радянського періоду. В 1966 р. Б. М. Бабій був затверджений у вченому званні професора.

У надрукованих ним багатьох наукових статтях йшлося також про актуальні проблеми державно-правового будівництва в Українській РСР. Звичайно, не всі публікації цього періоду за науковим змістом відзначались об'єктивністю, оскільки готувались з дотриманням існуючих тоді партійних вимог послідовно-класового підходу до дослідження суспільних (у тому числі, державно-правових) явищ. Разом з тим, долаючи ідеологічну і політичну заангажованість, що панувала у ті часи, йому вдалося поставити і вирішити ряд важливих наукових завдань, зокрема, з методології історико-правових досліджень.

Для творчої діяльності Б. М. Бабія було характерним вміле поєднання роботи над індивідуальними монографічними працями з організацією колективних, комплексних досліджень. Ще у 50-х роках у нього виникла ідея створення узагальнюючої праці з історії держави і права Української РСР. Згодом він очолив колектив провідних вітчизняних істориків-юристів для підготовки даного фундаментального твору, який вийшов друком в 1961 р. і став першою колективною науковою працею такого характеру і масштабу в радянському правознавстві.

У середині 60-х років у житті Сектора держави і права АН УРСР відбувалися важливі зміни, значно зросла кількість наукових співробітників, розширилась тематика дослідницьких робіт; у його складі було утворено п'ять наукових підрозділів. У цей час Б. М. Бабій призначається завідувачем відділу теорії та історії держави і права, який він очолював до 1982 р. Під його керівництвом у відділі розроблялись актуальні проблеми історії і теорії держави та права, ефективності правового регулювання, зміцнення законності і правопорядку, вдосконалення форм і методів правового виховання та ін. В цей же час за ініціативою і під керівництвом Бориса Мусійовича розгорнулась робота по підготовці фундаментальної двотомної праці з історії держави і права Української РСР, яка була опублікована у 1967 р.

Б. М. Бабій докладав чимало зусиль для перетворення Сектора в Інститут держави і права АН УРСР, що було здійснено у червні 1969 р. Активна дослідницька і науково-організаційна діяльність сформувала його як

визнаного вченого-правознавця, першодослідника багатьох проблем державно-правового будівництва в Україні в 60-х–70-х роках. У грудні 1967 р. Б. М. Бабій був обраний член-кореспондентом, а у березні 1972 р. – академіком АН УРСР. На цей час у його творчому доробку – понад сто наукових праць, серед них п'ять монографій з проблем історії держави і права, методологічних проблем юридичної науки, державного права і радянського будівництва, історії становлення і розвитку української академічної юридичної науки та ін.

У 1968 р. Б. М. Бабія як вченого-правознавця з широким діапазоном наукових інтересів було затверджено академіком-секретарем Відділення економіки, історії, філософії і права (з 1976 р. – Відділення історії, філософії і права), обрано членом Президії АН УРСР. На цих відповідальних загальноакадемічних посадах він перебував до 1988 р. За цей час ним здійснено велику роботу по розвитку структури академічних наукових установ та організації, вдосконаленню і координації досліджень в галузі економічної, історичної, філософської, соціологічної і правової науки, зміцненню їх зв'язків з суспільною практикою, розширенню міжнародного науково-правового співробітництва.

За вагомі заслуги у розвитку юридичної науки і підготовку наукових кадрів у 1974 р. Борису Мусійовичу було присвоєно почесне звання заслуженого діяча науки і техніки Української РСР. В цьому ж році на Загальних зборах АН УРСР його було обрано директором Інституту держави і права, а академік АН УРСР В. М. Корецький, який обіймав цю посаду, був призначений почесним директором інституту.

Під керівництвом Б. М. Бабія в інституті значно розширилися дослідження теоретичних, методологічних, конституційних та державно-управлінських проблем, зміцнилися зв'язки з правотворчою і правозастосовною практикою. Як директор інституту у цей час він приділяє велику увагу визначенню найбільш актуальних напрямів наукових досліджень, розробці комплексних програм і фундаментальних проблем юридичної науки, спрямовує зусилля колективу на створення важливих узагальнюючих праць, підвищення наукового рівня досліджень, популяризацію юридичних знань, а також на підготовку і впровадження в державно-правову практику конкретних пропозицій і рекомендацій. У його полі зору постійно перебували питання формування наукових кадрів, підвищення їх наукової кваліфікації і професійної майстерності, розширення світогляду. Він активно сприяв науковому зростанню багатьох відомих українських вчених-правознавців.

У цей час значно позвалилися творчі зв'язки із загальносоюзними дослідницькими установами, зокрема з Інститутом держави і права АН СРСР, Всесоюзним науково-дослідним інститутом радянського законодавства, Інститутом проблем боротьби із злочинністю і розробки заходів її попередження, рядом наукових установ союзних республік, вищих навчальних закладів України, Росії, Білорусі тощо, а також наукові контакти з дослідницькими юридичними установами Польщі, Німеччини, Угорщини, Румунії, Чехословаччини та ряду інших країн.

Багато років Борис Мусійович очолював Наукову раду АН УРСР «Закономірності розвитку держави, управління і права», яка здійснювала координацію наукових досліджень в галузі юриспруденції, розробляв пропозиції щодо найбільш ефективних методів дослідження та надання науково-методичної допомоги юридичним установам, вузам і кафедрам. За його ініціативи широко застосовувалася практика підготовки колективних монографічних робіт, у яких брали участь фахівці багатьох наукових установ і навчальних закладів. Одна з таких колективних праць, яка була підготовлена під науковим керівництвом Б. М. Бабія – «История государства и права Украинской ССР» у 1981 р. була відзначена Державною премією Української РСР у галузі науки і техніки, а він разом з іншими авторами став лауреатом цієї премії.

Значним поповненням наукових праць з історії вітчизняної правової думки стала монографія Б. М. Бабія «Правовые исследования в Академии наук Украинской ССР 1919–1973», опублікована в 1974 р. і перевидана (зі значними змінами і доповненнями) у 1984 р. У ній ґрунтовно була висвітлена історія наукових юридичних установ на Україні після жовтня 1917 р., проаналізовані процес академічних правових досліджень в республіці як органічної частини усєї радянської правової науки, а також основні напрями діяльності українських правознавців.

Важливим напрямом діяльності Б. М. Бабія була також організація підготовки науково-популярних видань з актуальних питань державно-правового будівництва та застосування чинного законодавства в Україні, академічних правових словників, а також юридичних довідників для масового читача.

Протягом багатьох років Борис Мусійович був членом Президії Комітету по державних преміях Української РСР в галузі науки і техніки, головою секції суспільних наук цього комітету. Він брав безпосередню участь у створенні фундаментальних праць як член головної редколегії «Історії Української РСР», член редколегії другого видання Української радянської енциклопедії (УРЕ), член науково-консультативної ради при Комісії по підготовці до видання Зводу законів УРСР, Головної редколегії «Зібрання діючих законів УРСР» у 24-х томах, «Радянської енциклопедії історії України», головної редколегії багатотомного Зводу пам'яток історії і культури народів СРСР по Українській РСР, редколегії «Вісника АН УРСР», журналу «Радянське право» (зараз – «Право України») та ін.

Як член комісії Президії Верховної Ради і Ради Міністрів УРСР Б. М. Бабій брав участь у підготовці численних проектів законодавчих актів, зокрема: Закону про вибори до Верховної Ради УРСР, Закону про вибори до місцевих Рад народних депутатів, Регламенту Верховної Ради УРСР, Закону УРСР про повноваження обласних Рад народних депутатів УРСР. Положення про роботу з наказами виборців та ін. В 1978 році він був членом робочої групи та Секретаріату Комісії по підготовці проекту Конституції УРСР.

Багато сил та енергії Борис Мусійович віддавав громадсько-політичній діяльності. Він неодноразово обирався депутатом Київської міської ради, на громадських засадах сім років працював членом Юридичної

комісії при Раді Міністрів УРСР, обирався заступником голови правління Українського товариства охорони пам'яток історії і культури, членом республіканського Комітету захисту миру. Тривалий час Б. М. Бабій був членом Комісії УРСР у справах ЮНЕСКО і головою її Комітету з гуманітарних наук, членом Комісії по радянських традиціях, святах і обрядах при Раді Міністрів УРСР.

З 1963 р. Б. М. Бабій входив до складу виконкому Асоціації політичних наук при АН СРСР, брав участь у роботі низки всесвітніх конгресів Міжнародної асоціації політичних наук, був делегатом XIII Всесвітнього конгресу історичних наук. Він неодноразово виконував відповідальні доручення в галузі зовнішньополітичної діяльності, очолював делегації Української РСР на кількох конференціях ООН, делегацію УРСР на Другій всесвітній конференції по боротьбі проти расизму і расової дискримінації. Тривалий час Борис Мусійович гідно представляв Україну у Постійній палаті Третейського суду в Гаазі.

Постановою Президії АН УРСР від 14 жовтня 1985 р. було затверджено рішення установчих зборів про створення Українського відділення радянської асоціації політичних наук. базовою науковою установою відділення став Інститут держави і права АН УРСР, а головою відділення – Б. М. Бабій, під керівництвом якого нове громадське об'єднання почало здійснювати діяльність, спрямовану на сприяння розвитку наукових досліджень політологічних проблем.

Плідна наукова і громадсько-політична діяльність Б. М. Бабія були відзначені орденами Знак пошани, Жовтневої революції та багатьма медалями. Він автор близько 300 наукових праць, підготував цілу плеяду кандидатів і докторів наук, які з вдячністю і пошаною згадують свого вчителя.

У жовтні 1988 р. директором Інституту держави і права АН УРСР був обраний визначний вчений-правознавець, член-кореспондент АН УРСР Ю. С. Шемшученко (згодом – академік НАН України), який очолює Інститут до теперішнього часу. Б. М. Бабій склав свої повноваження директора Інституту і останні роки своєї трудової діяльності був радником Президії АН України, членом спеціалізованої ради по захисту докторських дисертацій при Інституті держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Відповідно до Указу Президента України від 23 липня 1993 р. «Про Академію правових наук України» Борис Мусійович був затверджений дійсним членом-засновником Академії правових наук України (з 23 лютого 2010 р. – Національна академія правових наук України).

Помер Б. М. Бабій 19 вересня 1993 р., похований у Києві на Байковому цвинтарі.

Науку, як відомо, творять і розвивають особистості, що гуртують навколо себе однодумців, формують наукові школи, пробуджують творчу думку, відомо впливають на розвиток інтелекту людини, прославляють країну. Ця безперервна естафета є традицією в науковому середовищі, в суспільстві тримається на плідному природженні ідей, знань, подвижницькій праці науковців. До таких відомих правознавців і організаторів юридичної науки належить Б. М. Бабій.

Вчений-енциклопедист, визнаний авторитет у правознавстві, в історично-правовій науці, високоосвічена інтелігентна людина, енергійний, принциповий і цілеспрямований, вимогливий до себе та своїх підлеглих керівник, Борис Мусійович вписав важливу сторінку в історію вітчизняної юридичної науки у цілому та Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, зокрема, який у травні цього року відзначив своє 65-річчя з дня заснування.

Колеги та учні, що протягом багатьох років пліч-о-пліч працювали з Б. М. Бабієм, у тому числі й автор цих рядків, який протягом 1984–1990 рр. працював ученим секретарем цього Інституту, пам'ятатимуть його як скромну, чесну і порядну людину, самовідданого трудівника творчого дослідника та організатора академічної юридичної науки.

¹ Детальніше про це див.: Шемшученко Ю. С. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України та інші академічні наукові установи юридичного профілю / Ю. С. Шемшученко // Академічна юридична думка / [укладачі: І. Б. Усенко, Т. І. Бондарук; за заг. ред. Ю. С. Шемшученка]. – К.: Ін Юре, 1998. – С. 54–57; Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Наукові досягнення за 50 років (1949–1999) / [відп. ред. Ю. С. Шемшученко]. – К.: Ін Юре, 1999. – С. 5–9.